

אופיו של קרבן העומר

- א. פתיחה
- ב. הגורם המחייב: היום או הקצירה?
- ג. הקרבת העומר בתקופת המדבר
- ד. "באת להתייר"
- ה. דבר הראוי לעבודה
- ו. בין חובת היום להיתר הקצירה
- ז. סיום

א. פתיחה

מנחת העומר ממוקמת בצומת שבו מצטלבים שני תחומים הלכתיים שונים.

תחום אחד דיני מתנות הקציר והתבואה. תחום זה כולל תרומות ומעשרות, מתנות עניים והלכות נוספות, המפורטות ברובן בסדר זרעים. בכלל זה גם מתנות המובאות לירושלים או למקדש, כגון מעשר שני וביכורים.

התחום השני הוא דיני הקרבנות, ובפרט קרבנות הציבור המובאים במועדים קבועים. תחום זה, שנשנה בסדר קודשים ובסדר מועד, כולל מגוון רחב של קרבנות, החל ממוספי הרגלים וכלה בעבודת יום הכיפורים ובשתי הלחם של חג השבועות.

במאמר זה ננסה לבחון לאיזה מן התחומים יש לשייך את מנחת העומר: האם מדובר במתנה מן התבואה המובאת אל המקדש, או בקרבן ציבור הבא מן התבואה? מתוך שאלה זו נבחן כמה היבטים של מנחת העומר.

ב. הגורם המחייב: היום או הקצירה?

חובת הבאת העומר מתוארת בפסוק באופן הבא (ויקרא כג, י):

כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית
קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן.

מבנה הפסוק מזכיר במידה רבה מצוות נוספות של "ראשית", כגון מצוות חלה (דברים כו, יט-כ):

וְהָיָה בְּאֶחְזְכְּכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לָהּ. רֵאשִׁית עֲרֹסַתְכֶם חֲלָה תְרִימוּ
תְרוּמָה.

בשני המקומות התורה מצווה על האדם להביא את ראשית התבואה, היבול או העיסה, אל הכוהן. הגורם המחייב במצוות חלה הוא לישת העיסה, כמו שהגורם המחייב בתרומות ומעשרות הוא קצירת התבואה ומירוחה בגורן. אין שום תאריך מיוחד שבו יש ללוש את העיסה או למרח את התבואה, והדבר תלוי במעשיו של כל איש ואיש בפועל.

כך אפשר היה להבין גם את מצוות העומר, כחיוב הנובע ממעשה הקצירה: כאשר יתחילו בני ישראל לקצור את קציר הארץ, עליהם להביא את העומר הראשון אל הכוהן. מפסוק זה אפשר היה להבין שזהו חיוב המוטל על כל אדם ואדם המתחיל לקצור את שדהו, בדומה לשאר מתנות השדה. חיזוק לכיוון זה אפשר למצוא בסוף הפרשייה (ויקרא כג, כב), שחתמה במצוות לקט שכחה ופאה המוטלות על האדם עם סיום הקציר. כמו כן, האיסור לאכול מן התבואה החדשה לפני הקרבת העומר, מובן היטב אם מדובר במעין תרומה המתירה את התבואה.¹

ביטוי קיצוני לאפשרות זו דייק הרב ז'ולטי (משנת יעב"ץ או"ח כה) מן הספרא. בספרא (אמור פרשה י סוף פרק יא) נאמר: "לרצונכם – אין כופים את הצבור על כורחו".² לדעת הר"ש (שם) זהו דין כללי בקרבנות ציבור, אך לדעת רבנו הלל (שם) והמנחת חינוך (מצוה שב) זו הלכה מיוחדת במנחת העומר. וביאר הרב ז'ולטי שמנחת העומר נועדה רק להתיר את התבואה, ואם אין הציבור חפץ בהיתר התבואה אין חובה להקריב את העומר.³

לפי קריאה זו, אין שום סיבה לחבר את קרבן העומר לתאריך מסוים, ואכן היא הולמת היטב את הפסוק הראשון בפרשייה. אך בפסוקים הסמוכים לו עולה מוקד נוסף במצוות העומר (ויקרא כג, יא-יד):

וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לְפָנָי ה' לְרִצְוֹנְכֶם מִמִּקְרַת הַשֶּׁבֶת יִנִּיפְנוּ הַכֹּהֲנִים: וְעֲשִׂיתֶם בַּיּוֹם הַיִּנִּיפְכֶם אֶת הָעֹמֶר כְּכֶשׂ תְּמִים בֵּן שְׁנָתוֹ לְעֵלְהָ לָהּ... וְלַחֶם וְקִלְי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה.

1. נקודה זו קשורה גם לשאלת היחס שבין הקרבת העומר ל"האיר מזרח" בעניין היתר חדש.
2. כך אפשר להבין גם את הניסוח בפרשת ויקרא (ויקרא ב, יד): "אם תקריב מנחת בכורים". וראה בספרא שם (ויקרא – דבורא דנדבה פרשה יג סוף פרק יד, אותיות ב-ג): "רבי שמעון אומר ואם תקריב מנחת בכורים לה' זו מנחה באה חובה יכול נדבה כשהוא אומר והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן לימד שאינה באה אלא חובה. ואם כן למה נאמר ואם לומר אם אתם מביאים אותה לרצון מעלה אני עליכם כאילו נדבה הבאתם אותה, ואם אין אתם מביאים אותה לרצון מעלה אני עליכם כאילו לא הבאתם אותה אלא לצורך עצמכם".
3. יש להעיר כי גם בהפרשת תרומות ומעשרות נחלקו הראשונים והאחרונים האם קיימת מצווה חיובית להפריש, או רק חיוב המוטל על מי שרוצה ליהנות מן הפירות. עיין באנציקלופדיה תלמודית ערך "הפרשת תרומות ומעשרות" הע' 35-39.

התורה קושרת את הנפת העומר למועד מוגדר: "ממחרת השבת". ובהמשך היא מתייחסת לקרבנות הקרבים "ביום הניפכם את העומר" ולאיסור האכילה "עד עצם היום הזה", ובכך מעניקה משמעות ל"יום". ואילו לפי ההבנה שהצגנו עד כה היינו מצפים שאיסור האכילה יהיה תלוי בהקרבה ולא ביום. גם ספירת העומר וחג השבועות מלמדים לכאורה על תהליך המתרחש בממד הזמן סביב הבאת העומר.

בנקודה זו יש חשיבות גם למחלוקת הידועה בין חז"ל לצדוקים. שהרי לפי הצדוקים אפשר להבין שאין תאריך מוגדר להבאת העומר, ויש להקריב אותו למחרת השבת הסמוכה לתחילת הקציר. כפי שכתב הרמב"ן (ויקרא כג, יא):

שבאיזה זמן מן השנה שנבוא לארץ ונקצור קצירה יניף הכהן העומר ממחרת השבת הראשונה שתהיה אחרי ביאתנו לארץ, והנה אין לחג השבועות זמן שימנה ממנו. ועוד על דרך הזה לא נדע בשנים הבאות אחרי כן מתי נחל לספור, רק מיום החל חרמש בקמה כפי רצוננו.

לדעת הצדוקים, הן להקרבת העומר והן לחג השבועות אין תאריך קבוע, והוא מתקיים בכל שנה שבעה שבועות אחרי תחילת הקצירה והבאת העומר. דהיינו, עיקר המצווה היא מצוות הקרבת ראשית הקציר, ואילו הספירה וחג השבועות נגזרים אחריה.⁴

לעומת זאת, לדעת חז"ל הנפת העומר נקבעה ליום מוגדר בלוח השנה, היום שממחרת חג ראשון של פסח, ויש בכך כדי ללמד על אופי הקרבן ככזה התלוי בזמן מסוים. אך גם אם נניח שקרבן העומר קשור באופן מהותי למועד הקרבתו, יש לדון מה אופיו של קשר זה.⁵

אפשרות אחת היא לקשור בין מנחת העומר לחג הפסח. דהיינו, מדובר בחלק ממערכת המוספים או קרבנות היום המיוחדים לחג הפסח, בדומה לקרבנות אחרים המוקרבים בחגים (ניסוך המים, קרבנות יום הכיפורים ועוד). ואף שיש משהו חריג במנחה מיוחדת הקריבה דווקא ביום השני של החג, אפשר להסביר זאת בחוסר רצון לקצור בחג עצמו.⁶ כיוון זה עולה מלשון ספר החינוך (מצוה שב):

שנקריב ביום שני של פסח, יתר על המוסף של שאר ימי הפסח, כבש בן שנתו לעולה ועומר אחד של שעורים הנקרא עומר התנופה... ונצטוינו בזה בשני של

4. לפי גישה זו נראה כי ההצדקה היחידה לכך שפרשייה שעיקרה חובת קצירה ממוקמת בתוך פרשת המועדים, היא חג השבועות שמגיע בעקבותיה.

5. שאלה מקבילה קיימת בעבודת יום הכיפורים, לפי ההבנה שמדובר בעבודה עצמאית ש'הודבקה' ליוה"כ. ראה על כך בפירושו 'קול אליהו' על התורה (ויקרא טז, ב) ובספרי 'מבית לפרוכת'.

6. אף שקציר העומר הותר בשבת, ייתכן שהתורה לא רצתה לחייב באופן מהותי מצוות קצירה בחג. חיזוק לגישה זו יש מן הביטוי "ממחרת השבת", הקושר (על פי חז"ל) בין יום הנפת העומר לחג הפסח.

פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה.

נראה מדבריו, שמנחת העומר היא חלק מקרבנות חג הפסח, ולכן ראוי היה להקריב אותה ביום הראשון של החג.⁷ אלא שהתורה ביקשה להפריד בין שני ההיבטים של חג הפסח: "חג המצות" המציין את יציאת מצרים ו"חג האביב" שעניינו ציון ראשית הקציר.⁸

אפשרות אחרת היא שיום הבאת העומר, ט"ז בניסן, הוא מועד עצמאי, שהתלכד במקרה עם חול המועד פסח. כך דייק הרב ז'ולטי (משנת יעב"ץ או"ח כה) מלשון הרמב"ם (תמידין ומוספין ז, ג): "ביום שני של פסח שהוא יום ששה עשר בניסן מקריבין...".⁹ נראה כי חשוב היה לרמב"ם להדגיש את התאריך, "שישה עשר בניסן", ולא להסתפק בכינוי "יום שני של פסח".¹⁰ אפשר שמועד זה נקבע משום שהוא יום תחילת הקציר (הנשקה), וייתכן שהוא יום החול הראשון אחרי תחילת עונת האביב המצוינת בחג הפסח.

בין כך ובין כך, לפי הבנה זו, לא הקצירה היא שמחייבת את הבאת העומר הראשון. ההיפך הוא הנכון: ביום שישה עשר בניסן קיים חיוב להביא קרבן-עומר, ואחד מתנאיו הוא שיהיה זה העומר של ראשית הקציר.

לסיום סעיף זה ננסה ליישב גם הגישה הראשונה, שלפיה העומר הוא חובת הקציר, עם דעת חז"ל. שהרי על גישה זו יש לשאול: מה פשר התאריך המיוחד שבו חייבים להביא את העומר? מדוע אי אפשר להקריב אותו בכל יום שבו תתחיל הקצירה?

על כך יש להשיב שהעומר דומה במובן זה למצוות הבאת ביכורים.¹¹ באופן פשוט, הביכורים הם חלק ממערכת התרומות והמעשרות המובאות מכל שדה.¹² ועם זאת, המשנה

7. וראה חיבור כזה בדברי האבני נזר' (או"ח שפד) המסביר את שיטת הרמב"ן המחייב נשים בספירת העומר: "כל מצוות השבת נשים חייבות פסח מצה מרור. גם לספר ביציאת מצרים כתב בחינוך (מצוה כא) דחייבות. הוא הדין עומר אי אתה יכול לפוטרו מחמת שזמן יום טוב גרמא".

8. בתורה עצמה לא מופיע המונח "חג האביב", אלא רק "חודש האביב", אך הוא מובא כבר בדברי הראשונים (שו"ת התשב"ץ ב, רנ; שפתי חכמים שמות כג, יז).

9. יצויין כי הרב ז'ולטי עצמו (משנת יעב"ץ שם) סבור שהעומר כלל איננו חלק מחובת היום, אלא רק בא להתיר את החדש, כאפשרות הראשונה שהצענו לעיל, ובדבריו הוא מזכיר חלק ניכר מן המקורות שיובאו להלן.

10. גם מלשון הרמב"ם בספר המצוות (עשה מד) משמע שמדובר בחיוב המוטל על יום ט"ז בניסן: "והמצוה המ"ד היא מנחת העומר והיא שצונו להקריב מנחת שעורים ביום ששה עשר בניסן ונקריב עמה כבש בן שנתו לעולה".

11. ראה בספרא (דבורא דנדבה פרשה יג סוף פרק יד, אות ד): "נאמר לצבור הבא בכורים בפסח והבא בכורי בעצרת".

12. ועם זאת, היא בעלת אופי מיוחד של עמידה לפני ה', ראה על כך בהרחבה אצל הרב אלחנן סמט, עיונים לפרשת השבוע (סדרה ראשונה), פרשת כי תבא.

(בכורים א, ג-ו) קובעת שאפשר להביא את הביכורים למקדש רק החל מחג השבועות ועד החנוכה.¹³ קביעה זו איננה מגדירה את הביכורים כמצוות עשה שהזמן גרמא, כפי שכתב ה'טורי אבן' (מגילה כ ע"ב ד"ה וכ"ת):

דלא מיקרי מ"ע שהז"ג אלא מצוה שאינו נוהג בכל זמן מצד עצמו כמצוה שיש ימים מיוחדים למצותן... אבל הא דמן חנוכה ואילך אינה זמן הבאה אינו מצד עצמן של הימים שגורמין שאינן בני הבאה. אלא דבר אחר גורם להם.

בדומה לכך אפשר לומר גם בענייננו, שהתורה קבעה מועד שבו מותר להביא את מנחת העומר, ומכיוון שמדובר במנחה אחת המובאת על ידי העם כולו, מועד זה מצומצם ומוגדר יותר ממועד הבאת הביכורים. דברים ברוח זו אפשר למצוא גם בשו"ת אבני נזר (או"ח שפד), שביקש להסביר מדוע הרמב"ן לא החשיב את ספירת העומר כמצוות עשה שהזמן גרמא:¹⁴

אפשר סבירא ליה לרמב"ן דעומר לא תלתה תורה בזמן עצמו שמקריבין בו. היינו שיקריבו העומר בט"ז בניסן. רק ממחרת השבת מתרגמינן מבתר יומא טבא. אם כן אין זמן ט"ז בניסן גורם.

ה'אבני נזר' מסביר שהעומר איננו חיוב הנובע מתאריך מסוים, ט"ז בניסן. אלא שאחד מתנאי הקרבת העומר הוא שיוקרב "מבתר יומא טבא", וממילא הדבר נעשה ביום שני של פסח.¹⁵ וכן כתב הגר"י פערלא ביחס לספירת העומר בביאורו לספר המצוות לרס"ג (מבוא, פרק יב):

דטעמא דזמן המצוה הוקבע באותו הזמן, היינו רק משום שתלויה בעומר כדכתיב "מיום הביאכם את עומר התנופה וגו'" וכתיב "מהחל חרמש בקמה תחל לספור וגו'", וא"כ לא הזמן מצד עצמו גורם שלא תתקיים המצוה בזמן אחר, אלא דבר אחר הוא שגורם לקביעות זמן זה.¹⁶

13. עיין באנציקלופדיה תלמודית ערך "בכורים".

14. יש להעיר כי בדעת הרמב"ן עצמו אפשר גם להסביר שדוקא הספירה איננה מ"ע שהז"ג, משום שהיא תלויה בהבאה, ואילו ההבאה עצמה היא מ"ע שהז"ג. עיין בדברי יחזקאל (סי' מה, אות ד): "ס"ל להרמב"ן דהא דמונין מיום ט"ז בנימן אינו מצד הזמן שהוא המחייב במצוה... אלא משום דכתיב בקרא וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומו וגו', ואלו היה זמן הבאת העומר ביום אחר ג"כ היו מחייבין בספירה".

15. אמנם בהמשך דבריו העלה שהעומר קשור באופן מהותי ליום טוב הראשון של פסח וכנ"ל.

16. האריך בכך גם הרב צבי פסח פרנק, מקראי קדש פסח חלק ב, סי' ריז.

ג. הקרבת העומר בתקופת המדבר

אבן בוחן לחקירתנו בדבר אופי החיוב, יכולה להיות שאלת הקרבת העומר במדבר. בזמן שהיו ישראל במדבר לא זרעו ולא קצרו, וודאי שלא בארץ ישראל, וממילא מצד חובת הקציר אין שום סיבה להביא את מנחת העומר.¹⁷ מאידך, אם נבין שמדובר בקרבן מקרבנות היום, נראה לכאורה שיש להקריב אותו גם במדבר, כפי שמקריבים את רוב קרבנות המוספים.¹⁸

מפשט הפסוקים עולה בבירור שפרשיית העומר נאמרה דווקא "כי תבאו אל הארץ" ולא קודם לכן. וכך כתב הרמב"ן (ויקרא כג, יא):

אמר כי כאשר נבוא אל הארץ נביא ממחרת השבת הזאת הנזכרת עומר התנופה והיא השבת הראשונה הנזכרת כאן, ולימד שלא ינהג העומר במדבר ובחוצה לארץ.

כדבריו כתב גם הר"ש (חלה ב, א) בדרך אפשר:

ושמא דלא חל איסור חדש עד השתא וגם לא קרב העומר במדבר דביאה כתיב ביה.

עם זאת, בגמרא במסכת קידושין (לז ע"א-ב) הובאה מחלוקת תנאים ביחס למצוות שנאמר בהן "כי תבואו", ולדעת רבי עקיבא ביטוי זה לא מלמד בהכרח שאין מקיימים אותן במדבר. לפי גישה זו כתבו התוספות (מנחות מה: ד"ה קרבו) שגם מנחת העומר קרבה במדבר:

ובפרק שתי הלחם נמי מוכח שהיה עמהם לחם הפנים במדבר והיו מקריבין מנחת העומר, ואומר ר"ת דהיינו טעמא דכתיב כי תבואו אל הארץ ור"ע לטעמיה דכי תבואו לאו דווקא.

דברי התוספות עצמם קשים להבנה, משום שבסוגיה שאליה הם מפנים (מנחות צה ע"א) אין כל זכר למנחת העומר. משום כך יש היגיון רב בדברי האחרונים שהציעו לשנות את הגרסה ולמחוק מילים אלו מן התוספות (שו"ת בית יצחק יו"ד ב, קמג). אולם אחרונים אחרים דנו בשיטת התוספות כפי שהיא לפנינו, ויש מהם שאף קיבלו אותה באופן חלקי.

ה'קרן אורה' (מנחות מה ע"ב ד"ה תוספות בד"ה קרבו) הקשה על שיטת התוספות קושייה עקרונית:

17. גם אם לא הובאה מנחת העומר, ייתכן שנצטוו על ספירת העומר, כמבואר בזוהר (כרך ג דף צז. צז) ובר"ן (פסחים כח. מדפי הרי"ף ד"ה וכי), ועיין בספר מנחם ציון (פרשת שמיני).
18. כמבואר במשנה במנחות (מה:), ודלא כרמב"ן (במדבר כח, ב), וראה להלן.

מה שכתבו דהיו מקריבין מנחת העומר במדבר הוא תמוה, דאיסור חדש לא היה כלל במדבר לכולי עלמא, ועומר למה הוא בא.

נראה כי לדעתו קיים קשר מהותי בין קרבן העומר לתבואה ולקצירה. כאשר אין תבואה שנאסרה באיסור חדש, אין טעם להביא את מנחת העומר. אך אחרונים אחרים דנו בדברי התוספות מנקודת המבט של התבואה שממנה הובאה המנחה, ולא מצד עצם החיוב. כך למשל הקשה בשו"ת בית יצחק (יו"ד ב, קמג):

איך אפשר שהקריבו ישראל במדבר עומר לרבי עקיבא ממה שתגרי נכרים הביאו להם, הרי הוי קציר נכרי!

והשיב על כך השפת אמת (מנחות מה ע"ב ד"ה בתוס' ד"ה קרבן):

וצריך לומר דמעט היה מקום לזרוע אף במדבר.

וכעין זה כתב גם הנצי"ב (העמק דבר ויקרא ב, יד; וכעין זה שם כג, ח):

במדבר אף על גב שלא היה החיוב להביא העומר, מכל מקום אם היה בא לישראל עומר מארץ ישראל היו רשאים להקריב גם במדבר.

מדבריהם עולה שקיבלו באופן עקרוני את האפשרות להקריב את מנחת העומר במדבר, אף שמצד קציר התבואה לא נוצר כל חיוב כזה. נראה כי עמדה זו משקפת תפיסה של קרבן העומר כחלק ממערכת הקרבנות התלויים בזמן.¹⁹

עם זאת, יש להדגיש כי עמדת התוספות היא עמדה חריגה, שנאמרה בשיטת רבי עקיבא, ואילו העמדה הרווחת והפשוטה יותר היא שמנחת העומר היא חלק מרשימה ארוכה של קרבנות ונסכים שלא הוקרבו לפני הכניסה לארץ, כך שאין להוכיח מכך דבר.

ד. "באת להתיר"

לעיל ניסינו לבחון את הגורם המחייב את הבאת מנחת העומר. כעת נתבונן לאור זאת באופי הקרבת המנחה ומשמעותה.

כלל גדול קבעה המשנה בתחילת מסכת מנחות (ב ע"א, וכעין זה בזבחים ב ע"א): "כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה". דהיינו, יש מציאות שבה המנחה מוגדרת כ"כשרה" וממשיכה בתהליך ההקרבה, למרות שאין היא

19. וכך כתב הרב שמחה עלברג (עומר במדבר, הפרדס שנה סג חוברת ט, עמ' 5-10, נדפס גם בספרו 'שלמי שמחה' חלק ה, סימן כ): "מלבד דעומר בה משום שמתיר חדש, הוא בא גם כן מדין חובת היום. ואין הכי נמי דבמדבר ליכא כלל האיסור דחדש, אפילו הכי מביאין העומר משום חובת היום". ראה שם שהציע כמה חילוקים בין הדינים השונים, ובין השאר שמצד חובת היום אין צורך בתבואה של ישראל.

ממלאת את ייעודה המקורי ואינה מקיימת את חובת הבעלים.²⁰ בגמרא (מנחות ד ע"א – ה ע"ב) נידונה האפשרות להוציא מכלל זה את מנחת העומר:

אמר רב: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה – פסולה, הואיל ובאת להתיר ולא התירה, וכן אתה אומר באשם נזיר ואשם מצורע – פסולין, הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו... מיתבי: אשם מצורע שנשחט שלא לשמו... ה"ז עולה לגבי מזבח... תיובתא דרב.

השאלה העקרונית העומדת במרכז הסוגיה היא שאלת כשרותם של "מכשירים" שהוקרבו שלא לשמם. לדעת רב, קרבן שעיקר ייעודו הוא הכשר איננו יכול להיות בסטטוס של "כשר אלא שלא עלה לבעלים", וממילא אם לא הצליח להכשיר הוא נפסל באופן מוחלט.²¹ עמדה זו נדחתה במסקנת הגמרא, אך עברונו משמעותית יותר העובדה שרב בחר ליישם את עמדתו דווקא במנחת העומר. שהרי יש לשאול: מדוע דווקא מנחה זו נחשבת כ"מתיר" שאינו יכול לבוא כנדבה? וכך הקשה ה'שיטה מקובצת' (מנחות ד ע"א אות יא):

תימה איך קאמרינן כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות, והלא יש מהן שבאו להתיר ולא התירו וא"כ יפסלו ממש! וי"ל דשאני הכא במנחת העומר שבאת להתיר דבר גדול שמתרת חדש לכל העולם, וא"כ כיון שבאת להתיר דבר גדול ולא התירה, ששינה אותה, א"כ יפסלו ממש.

לא לגמרי ברור לאלו מנחות ה'שיטה מקובצת', באומרו כי "יש מהן שבאו להתיר ולא התירו".²² כמו כן, קשה להבין מהי משמעות הסברה "שבאת להתיר דבר גדול" ובניגוד למה היא עומדת. ניסוח ממוקד יותר של הקושייה אפשר למצוא בדברי התוספות (מנחות מח ע"ב ד"ה כבשי). השאלה שאותה העלו היא: האם נכון ליישם בכבשי עצרת את סברת "הואיל ובאו להתיר ולא התירו". בתחילה רצו לקבל את ההשוואה, אך בהמשך הציעו אפשרויות לחלק:

אי נמי הלחם הוא המתיר וכבשים דמתירין לחם לא איקרו מתיר. אי נמי לחם נמי לא מיקרי מתיר כיון דקודם לשתי הלחם אם הביא כשר.

20. על מעמדם המדויק של קרבנות אלו ראה במאמרי, "כשרים, אלא שלא עלו" – קרבנות שהוקרבו שלא לשמם, מעלין בקדש לד (תשע"ז).

21. זו ההבנה הפשוטה של דעת רב, כפי שעולה גם מדברי המפרשים שנוביא להלן. אולם המיוחס לרשב"א (מנחות ה. ד"ה וקשיא) הבין שלדעת רב מנחת העומר פסולה משום שהוא מתבואה חדשה שלא הותרה.

22. שהרי מלבד מנחת חוטא ומנחת קנאות, שפסולות שלא לשמן, ומנחת שתי הלחם שבה נדון להלן, אין מנחה בעלת אופי מובהק של מתיר. ראה את רשימת המנחות לסוגיהן בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה על מסכת מנחות.

לפי התירוץ הראשון של התוספות, דין שתי הלחם כדין מנחת העומר. ואילו לפי התירוץ השני, שתי הלחם אינן נחשבות כ"מתיר", משום שאין הבאתן מעכבת בדיעבד את השימוש בתבואה החדשה.

הסברה שהציעו התוספות בתירוצם השני דומה לדברי ה'שיטה מקובצת' הנ"ל, בכך שהיא מתמקדת באיכות התוצאה של ההיתר. מהי משמעותה של סברה זו? נראה להבין זאת בשתי דרכים אפשריות, הנובעות משני גוונים בהבנת שיטת רב.

מהו הטעם העומד בבסיס דברי רב? מדוע קרבן שבא להתיר או להכשיר, ולא עשה זאת, ייפסל?

אפשרות אחת היא להתמקד בפעולת ההיתר, ולהבין שהיא תופסת מקום משמעותי בזהות הקרבן, ועל כן פגימה של ההיתר פוסלת את הקרבן כולו. זאת בניגוד לקרבן רגיל שבו ההיתר מגיע רק כדרך אגב, וממילא פגיעה בו איננה פוסלת. לפי אפשרות זו, קל להבין את דברי ה'שיטה מקובצת'. דווקא כאשר הקרבן בא להתיר "דבר גדול", ההיתר תופס מקום חשוב ומרכזי בזהות שלו. זאת בניגוד להיתרים מינוריים יותר שעשויים להיחשב כתוצר לוואי שאיננו חלק מזהות הקרבן עצמו.

אפשרות אחרת עולה מן הסוגיה במנחות (ד ע"ב):

מאי שנא אשם נזיר ואשם מצורע? דבאו להכשיר ולא הכשירו, הני נמי באו לכפרה ולא כפרו! א"ר ירמיה: מצינו שחלק הכתוב בין מכפרים ובין מכשירין, מכפרין אית בהו דאתו לאחר מיתה, מכשירין לית בהו דאתו לאחר מיתה.

מדוע אין המכשירים יכולים לבוא לאחר מיתה? נראה שהטעם לכך הוא שזהות הקרבן כולה היא זהות של מכשיר. כל קדושת הקרבן מכוונת להכשר שאותו הוא יוצר, וממילא כאשר ההכשר איננו רלבנטי אי אפשר להביא את הקרבן. זאת בניגוד לקרבנות "מכפרין", שעומדים כקרבן בעלי זהות עצמאית, אלא שלהבאתם יש גם השפעה הלכתית של כפרה.

כלומר, קרבן עולה מתפקד באופן מהותי כדורון המוגש לקב"ה. החיוב להביא עולה בסיטואציות מסוימות הוא רובד נוסף, שאיננו הכרחי לעצם קיום המושג "עולה". זאת בניגוד לקרבנות שכל עניינם הוא הכשר, כגון ציפורי מצורע למשל, שאין שום משמעות להבאתן כשאינן מטהרות את המצורע.²³

23. כך ניסח רעיון זה בספר בית מתתיהו (מנחות ס"ה): "דעיקר מהות הזבח או המנחה נועד רק למטרה זו של היתר... אבל המכפרין, אף שגם התם מביא הקרבן כדי לקבל כפרה, מיהו כפרה שיסודה בריצוי מוגדר כנתינה גמורה, אלא דע"י שהוא נותן בא ממילא ריצוי".

שתי האפשרויות הללו עולות בדברי הגרי"ז ותלמידיו (חידושי הגרי"ז מנחות ה ע"ב ד"ה שם בגמ' תיובתא), בבואם להסביר מדוע דווקא מנחת העומר הוגדרה כ"קרבן שבא להכשיר":

ותירץ הרב דבעומר הקרבנו הוא המתיר את החדש, שכל עיקר הקרבה שלו היא על היתר החדש, אבל בשתי הלחם אין ההקרבה שלו מתיר חדש, דהקרבה היא לקיום חובת היום, אלא דממילא קיום ההבאה של שתי הלחם הוי מתיר ג"כ את החדש, ולכך לא חשיב בא להתיר...

עוד תירוץ אחר רצה לומר הנ"ל על קושית התוס' דמנחת העומר כל דין הקרבה שלו הוא רק להתיר חדש ואין בו דין של חובת היום, אבל שתי הלחם לבד מה שהוא מתיר חדש יש לו ג"כ דין חובת היום... אמנם הרב דחה זה בשתי ידיים.

התירוץ הראשון, של הגרי"ז עצמו, הולך בדרך הראשונה שאותה הצענו. לדבריו, היתר החדש הוא גורם מהותי בקרבן העומר, ואילו בשתי הלחם מדובר בתוצר לוואי בלבד. משום כך, אין הפקעת ההיתר פוגעת באופן מהותי בעומר, ולא בשתי הלחם.²⁴

התירוץ השני, שאותו דחה הגרי"ז, קרוב לאפשרות השנייה שראינו. לפי דבריו, קרבן העומר כל כולו הוא דין של מתיר, ואין לו תוכן עצמאי מלבד ההיתר. זאת בניגוד לשתי הלחם שבהן יש גם דין של חובת היום בנוסף על ההיתר.²⁵

עם זאת, הנחות המוצא שלו עדיין קרובות לאפשרות הראשונה. דהיינו, כאשר התכלית של הקרבן לא מתממשת, הוא אמור להיפסל. ושתי הלחם כשרות רק משום שיש להן תכלית נוספת. אך לפי הגישה השנייה שהצענו, גם כאשר תכלית הקרבן לא התממשה, די בכך שלקרבן עצמו תהיה זהות עצמאית, שייכול יהיה "לבוא בנדבה", כדי שלא ייפסל. לאור זאת אפשר לפרש את דברי רב באופן אחר, ולומר שלדעתו מנחת העומר כלל איננה קרבן העומר בפני עצמו, אלא רק פעולת הכשר של התבואה. ומשום כך אין היא יכולה להיות כשרה כאשר אין היא מתירה.²⁶

24. וכעין זה כתב הגרי"ז (מנחות סח ע"א) בהסבר דעת ריש לקיש, החולק על רב: "דס"ל דעומר אינו מתיר כלל כ"א האיר המזרח". כלומר, דווקא קרבן שבמהותו איננו "מתיר" יכול להיות כשר כשהיתר נפגע.

25. וכן הציע מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין (שיעורי הרא"ל זבחים עמ' 24): "יש להציע כי אף אם נניח ששתי הלחם מהווים מתיר ממש, ודלא כתירוץ האחרון שבתוספות, עדיין אין מקום להפעיל דין הואיל וכו', היות ויש להם פן נוסף כקרבן היום הכרוך בקדושתו".

26. כפי שכתב הרב מורדכוביץ' בספר שמן הקודש (סי' יד, אות טו"ז): "רב סבר שמנחת העומר, וכן אשם נזיר ואשם מצורע, כיון דעיקר ביאתן הוא רק להכשיר באו... בעצם הקרבן לא שייך נדבה... דמכשיר לא שייך אצלו שום שייכות לעצם הקרבן, דהיינו שההקרבה של הקרבן תהיה בתור קרבן ששייך למזבח, כיון שבא רק להכשיר". ובדעת ריש לקיש ביאר (שם אות כ) שגם קרבן העומר יכול

לסיכום, שאלת הגורם המחייב משפיעה גם על הבנת אופי המנחה. אם נבין שמנחת העומר היא חובה מחובות הקציר, אפשר שמדובר בפעולת היתר של התבואה ללא מעמד עצמאי של "קרבן". ממילא מובנים דברי רב שפסל אותה מליקרב במקום שבו אין היא מכשירה. לעומת זאת, אם המנחה היא חובה מחובות היום, מסתבר שמעמדה הבסיסי הוא של קרבן ככל הקרבנות, וממילא תהיה כשרה להקרבה גם כשאיננה מתירה.²⁷

ה. דבר הראוי לעבודה

אופייה של מנחת העומר עשוי להתברר מתוך ביטוי ייחודי המופיע בגמרא במנחות (ה ע"ב). סוגיית מחשבת "שלא לשמה" במנחת העומר חותמת בדברי רבא:²⁸

ורבא אמר: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה – כשירה, ושיריה נאכלין, ואינה צריכה מנחת העומר אחרת להתירה, שאין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה ובדבר הראוי לעבודה ובמקום הראוי לעבודה, במי שראוי לעבודה – לאפוקי כהן בעל מום, ובדבר הראוי לעבודה – לאפוקי מנחת העומר דלא חזיא דחדוש הוא, ובמקום הראוי לעבודה – לאפוקי נפגם המזבח.

רבא מצטט כלל, המובא גם בתוספתא (מנחות ה, כד), שלפיו פסולי מחשבה אינם חלים במצבים ש"אינם ראויים לעבודה".²⁹ אחד היישומים של הכלל הוא במנחת העומר, המוגדרת כ"דבר שאינו ראוי לעבודה", הגדרה המנומקת במילים "דחדוש הוא". הראשונים האריכו לדון מהו ההיבט הגורם לכך שמנחת העומר לא תהיה ראויה.³⁰ עבורנו חשוב יותר להבין

להיות "כשר בתור עצם הקרבן". בדרך זו הלך גם בספר משנת חיים (מנחות סי' ג), שהדגיש שמנחת העומר היא דוגמה קיצונית יותר מאשם נזיר ומצורע, שיש בהם גם פן של קרבן עצמאי: גבי מנחת העומר, אינו רק דמטרת הקרבן הוא להתיר, אלא דאינו בכלל קרבן וכל ענינו רק להתיר. כך הסביר כיצד יכול היה הרמב"ם בפירוש המשנה לפסוק כרב לעניין מנחת העומר אף שהגמרא הביאה ראיה נגדו לגבי אשם נזיר ומצורע.

27. יצויין כי התלייה חזקה יותר לצד אחד, דהיינו שאם מדובר בחובת היום יש למנחה מעמד של קרבן. לעומת זאת, גם אם מדובר בחובת קציר אפשר שהקציר מחייב הבאה של קרבן רגיל.
28. הרמב"ם בפיהמ"ש כתב כרב, ובהלכות פסק כרבא, והעיר על כך הח"ח בליקוטי הלכות.
29. ברוב המקורות נראה כי המחשבה אינה מועילה כלל, אך ברש"י (זבחים כו: ד"ה ובדבר) משמע שרק איסור כרת לא חל, ועיין בקרן אורה (מנחות ה: ד"ה שם רש"י בד"ה פגימת) ובית מתתיהו (מנחות סי' ז).
30. לדעת רש"י (ד"ה ובדבר) והרמב"ם (פסולי המוקדשין יד, ג) הטעם הוא שמנחת העומר מובאת משעורים. לדעת התוספות (ד"ה ובדבר) הבעיה היא בכך שזו מנחה מתבואה חדשה קודם העומר, ואילו לדעת הראב"ד (על הרמב"ם שם) המוקד הוא בכך שהיא מובאת לפני שתי הלחם.

מהי משמעות העבודה שמנחת העומר מובאת באופן שאיננו כשר בקרבנות אחרים.³¹ רש"י (ד"ה ובדבר) הסביר זאת כך:

מנחת העומר של שעורים אינה ראויה אלא לעבודה זו בלבד להתיר ולא משום קרבן אתיא.

רש"י קובע שמנחת העומר "לא משום קרבן אתיא",³² והקשה עליו ה'שפת אמת' (שם ד"ה שם ורבא):

וצ"ע דהא מפורש בקרא עד הביאכם את קרבן אלקיכם!³³

ואכן, ודאי הוא שברוב הדינים אין הבדל בין מנחת העומר לשאר קרבנות,³⁴ ויש להבין באיזה מובן מנחת העומר אינה "קרבן"?

אפשר להבין שמנחת העומר היא קרבן שונה וחרג בצורת עשייתו, ומשום כך אין היא כלולה בקבוצה הכללית של "קרבנות" ואיננה יכולה להשתנות לקרבן אחר במחשבת שלא

31. ה'קרבן אורה' (שם ד"ה ובדבר) הקשה מדוע לא נאמר גם בחטאת העוף שאינה ראויה לעבודה משום שנעשית במליקה. נראה שלדעתו עצם העבודה שהחפץ איננו מוקרב בהקשרים אחרים הופכת אותו לחידוש. אך מדברי רש"י דלהלן נראה שדווקא כאשר קרבן זה עצמו איננו "קרבן" אפשר לומר שהוא דבר שאינו ראוי לעבודה. ואילו חטאת העוף עצמה נחשבת כ"עבודה", וממילא אין זה משנה שאין משתמשים במליקה בקרבנות אחרים. ועיין במקדש דוד (קדשים ז) שהלך בדרכו העקרונית של הקרבן אורה: "והנה בעיקר יש לעיין א"כ קטורת נמי אמאי מועלת בה מחשבה הא ג"כ אינו ראוי לשאר קרבנות אלא לקטורת, אלא ודאי נראה דלא בעינן שיהא ראוי למין קרבן אחר, וכיון דהקטורת שחישב עליה ראוי לכל קרבן קטורת שבעולם מקרי ראוי לעבודה, ודבר שאינו ראוי לעבודה מקרי שאינו ראוי לעבודה אחרת חוץ מזו שהוא עושה, והנה במנחת קנאות דזו השעורים שמחשב עליהן ראויין לכל מנחות קנאות שבעולם הוי כמו קטורת דחשיב ראוי לעבודה, ורק במנחת העומר דגרש זה שמחשב עליה אינו ראוי לשום עבודה בעולם חוץ מזו שעושה, דאף במנחת העומר של שנה הבאה אינו ראוי דבעינן מן החדש, וכל שאינו ראוי רק לעבודה שהוא עושה מקרי אינו ראוי לעבודה דבעינן שיהא ראוי לשאר עבודות".

32. ובהמשך התייחס גם למנחת סוטה: "ואי משום מנחת סוטה לאו ראויה היא דמנחת סוטה קמח ושל עומר גרש ועוד דלאו עבודה היא דלברר עון קאתיא והאי דפסלה מחשבה במנחת קנאות משום דרחמנא קרייה חטאת". עיין באבן האזל, פסולין המוקדשין יד, ג.

33. עיין שם שהציע פירוש אלטרנטיבי לדברי הגמרא: "ולולי פירש"י נלע"ד לפרש דהאי כללא דמי שראוי לעבודה ובדבר הראוי ומקום הראוי הכל קאי על המחשבה דאפי' קרבן כהן כשר וחשב בשחיטה ע"מ שיזרוק כהן בעל מום הדם למחר כיון דכה"ג לאו עבודה היא אינו מפגל בכך וה"ה בעומר כיון דחשיב שיהי' מנחה אחרת ומנחה אחרת משעורין ליכא לכן לא מיפסל במחשבה זו". אולם בהמשך (שם ד"ה שם שכן) חזר וקיבל את עמדת רש"י בהקשר אחר.

34. ראה את פירוט הדינים אצל הרב צבי שלוחה, העומר שלושה שמות יש לו, מעלין בקודש א (תשנ"ט), עמ' 121-133.

לשמה.³⁵ אך נראה יותר מלשונו של רש"י שמטרתה ותכליתה של מנחת העומר שונה משאר הקרבנות. מנחת העומר ממוקדת בפעולת ההיתר שלה, ואין בה את המרכיב של הבאת קרבן לפני ה', שקיים ברוב הקרבנות. היא איננה קרבן רגיל המובא לפני ה', אלא פעולת מתיר הנעשית בראשית הקציר. משום כך חלק מדיני הקרבתה שונים מדיני שאר הקרבנות, ומחשבת "שלא לשמה" לא מסוגלת להסיט אותה ממסלולה הייחודי.³⁶

ו. בין חובת היום להיתר הקצירה

ראינו עד כה מקורות מבוססים לכך שמנחת העומר איננה קרבן רגיל הבא לחובת היום, אלא פעולת היתר שנעשית בתבואה ואיננה בעלת משמעות עצמאית של הקרבה. מאידך, ראינו בדברי הרמב"ם וספר החינוך שהעומר הוא חלק מחובות יום שישה עשר בניסן, ובדיון סביב דברי התוספות עלתה האפשרות שיביאו אותו במדבר, כאשר אין שום חיוב מצד התבואה.

המתח בין המקורות מעלה את האפשרות שבקרבן העומר יש שני דינים שונים: דין אחד של היתר התבואה, ודין שני של קרבן הבא לחובת היום. כאשר מתבוננים בפסוקי התורה, אפשר להצביע על שני דינים אלו סביב שני שלבים בפרשת העומר: הבאה והנפה.

השלב הראשון הוא שלב ההבאה הנובע מפעולת הקצירה: "וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהֵבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַפֶּה" (ויקרא כג, י). בשלב זה אין ציון של "יום" מסוים, והוא דומה לשאר מתנות הכהונה. ואילו שלב ההנפה מתואר באופן אחר: "וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרִצְנֹכְכֶם מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת" (ויקרא כג, יא).

לאור זאת, אפשר להבין שבקרבן העומר מתלכדים שני מסלולים שונים: מסלול אחד של הבאת ראשית הקציר אל הכוהן כמתיר של התבואה החדשה,³⁷ ומסלול שני של חובת יום שישה עשר בניסן, שעניינה הנפת עומר של תבואה חדשה לפני ה'.³⁸

אך נדמה שהמקורות שראינו לעיל אינם נענים לחילוקים ממין זה. זאת משום שעל ההקרבה עצמה נאמר שבאה רק להתיר ושאינה היא נחשבת "עבודה".

35. כך הציע בספר בית מתתיהו (מנחות סי' ז): "דמיוחד הוא בצורתו ובאופן הקרבתו יתר על כולו".

36. וכך ניסח זאת הרב חברוני בספרו משאת משה (פסחים עד): "נראה דכל קרבן, חוץ מדיני המיוחדים שבא לכפר או להכשיר, הוי קרבן לה'... מה שאין כן מנחת העומר שלא הוי הקרבת קרבן לה' רק בא להתיר... דהוי עבודה בקרבן אבל לא הוי הקרבה לה'".

37. יצוין כי לשון "הבאה" משמשת בפרשה גם כתיאור של ההקרבה (פסוקים יד-טו).

38. באופן דומה ארוך בספר "פאת הקדש" (מנחות סא ע"ב; סח ע"א) לחלק בין שלב ההנפה שבא להתיר לבין שאר העבודות שנעשות לחובת היום.

על כן נראה לבאר את הדברים באופן אחר, ולשם כך ניעזר בניסוחיו של פילון האלכסנדרוני. פילון מתאר את הבאת העומר באופן הבא (החוקים לפרטיהם ב, 162):

בתוך החג [=חג המצות] יש חג אחר, מיד אחרי היום הראשון, הקרוי על-פי המתרחש בו 'העומר'. עומר זה מובא אל המזבח כביכורים... ציוותה התורה להביא את הביכורים מסוג המזון הנחשב שני במעלה, השעורה. שהרי פרי החיטה זכה לבכורה, ואת ביכוריו המפוארים יותר דחתה התורה למועד מתאים יותר.

פילון מתאר את יום הבאת העומר כחג, "חג העומר", וביטוי זה מופיע גם במדרש.³⁹ בספר עמק ברכה (עמ' עח-עט) הקשה שביטוי זה מלמד על קשר מהותי בין היום לקרבן, ואם כן ראוי היה (על פי הסוגיה בערכין י ע"ב) לומר הלל שלם ביום זה משום שהוא "חלוק בקרבנותיו".⁴⁰ אפשר לפתור את הקושי ולומר שמנחת העומר היא חלק מ"חובת היום", אך לא מ"קרבנות היום". כלומר, הבאת מנחת העומר היא מצווה שהזמן גרמא (בניגוד לדעת הרמב"ן הנ"ל), שמהווה חלק מזהות היום הנקרא "חג העומר". ועם זאת אין מדובר בחובת הקרבה, אלא בחובה הדומה להבאת ביכורים, כלשונו של פילון.

במילים אחרות, המחייב את הבאת המנחה הוא יום ט"ז בניסן. אך אופי המנחה עצמה הוא אופי של מעשה מתיר ולא של קרבן. מנחת העומר דומה במובן זה לתקיעת שופר ונטילת לולב, פעולות המתחייבות מקדושת היום אך אינן נחשבות כקרבנות. דוגמה קרובה יותר יכולה להיות הקטורת של יום הכיפורים, שאותה חייב הכהן הגדול להביא כחלק מחובת הכניסה שלו אל הקודש, אך אין היא מוגדרת כקרבן מקרבנות היום (שהרי אינה מוקטרת על גבי המזבח ואין לה שיעור).⁴¹ לפי הבנה זו, דווקא מעשה ההקרבה של המנחה הוא מעשה שבמהותו איננו חלק מעולם הקרבנות, אלא ערוץ מקביל של "מתיר" שמעשיו דומים למעשי מנחות אחרות רק משום שזהו האופן להניף תבואה לפני ה'.

אפשר לחדד את הגישות שהעלינו עד כה לאור שאלה שהעלו האחרונים: מדוע לא נזכרה מנחת העומר בתפילה בין קרבנות המוספים?

יש מן האחרונים שנטו להשוות באופן מוחלט בין קרבן העומר לשאר המוספים, ומשום כך עמלו ליישב קושייה זו בדרכים צדדיות שונות (כגון דברי מהר"ם גלאנטי, המובאים בשו"ת עדות ביעקב ס' יא). מאידך, רבי יעקב די-בוטון (עדות ביעקב שם) כתב: "והרי

39. אוצר מדרשים (אייזנשטיין) פנחס בן יאיר [המתחיל בעמוד 475]: "שבעה מועדות הן: שבת, חג המצות, חג העומר (חג השבועות), חג השופרות, חג יום הכפורים, חג הסוכות וחג העצרת".

40. עיין שם שנדחק להעמיד את הדבר במחלוקת.

41. ראה על כך בפרק על הקטורת בספרי "מבית לפרוכת - פשט עיון ומשמעות בעבודת יום הכיפורים".

קרבן זה אינו מחובת היום אלא חובה לעומר הוא בא". דהיינו, קיים ניתוק מוחלט בין הזמן לבין הקרבן, שהוא "מתיר" של התבואה בלבד.⁴²

אך לפי דברינו יש לומר שהקרבן הוא אכן חובה מחובות היום, ולמרות זאת אין הוא יכול להיחשב כקרבן מוסף, משום שאין הוא מתפקד כקרבן מקרבנות היום אלא כמצווה עצמאית שאינה "קרבן".⁴³

ז. סיום

לאורך המאמר הצענו שלוש הדרכים בהבנת אופייה של מנחת העומר, וכל אחת מהן מטעינה מנחה זו במשמעות רוחנית שונה.

לפי גישה אחת, מנחת העומר היא חיוב המוטל על התבואה ועל הקציר, בדומה לתרומות ומעשרות. תפקיד המנחה, לפי גישה זו, הוא להתיר את המאכל לשימוש האדם, על ידי ההכרה בכך שהתבואה כולה שייכת לקב"ה ומשלו אנו אוכלים.

לפי גישה שנייה, קרבן העומר הוא הקרבן המיוחד את יום ט"ז בניסן, הוא "חג האביב" או "חג העומר". לפי גישה זו נראה כי מדובר במצווה לקיים טקס הודאה עם תחילת הקציר. כפי שכתב ספר החינוך (מצוה שב):

כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה.

לפי הגישה השלישית, התמונה מורכבת יותר. ביום ט"ז בניסן קיים חיוב להביא את העומר, אך הבאה זו עצמה איננה פעולה של קרבן אלא מעשה של היתר התבואה. לפי הבנה זו מדובר אמנם בטקס, אך לא בטקס הודאה שקרבן במרכזו, אלא בטקס שמציין את פעולת ה"היתר" הראשונה של השנה החקלאית. פעולה זו, הראשונה בסדרה ארוכה של ביכורים, תרומות, מעשרות, מתנות עניים ועוד, מסמלת את האופן שבו עם ישראל רואה את הפעילות החקלאית שלו. כפעילות שבה איסוף התבואה והשימוש בה מלווים כל העת בהפרשת חלקים לקב"ה, למשרתי ה' ולעניים.

42. ראה במאמרו של הרב יהודה גרשוני, בענין קרבן העומר, שבספרו "קובץ חידושים". הרב גרשוני טוען שהמחלוקת בין שתי הגישות הנ"ל היא מחלוקת בין הבבלי לזוהר, ותולה אותה גם במחלוקת האמוראים סביב מנחת העומר שהובאה שלא לשמה. בדבריו מתחדד הקישור בין "חובת היום" ל"שם קרבן", קישור שבו אנו מבקשים לפקפק.

43. עיין ברכי יוסף או"ח תצ.

